

naturgeografins tillämpade forskningsprojekt. Dessa anslag har troligen i viss mån indirekt stimulerat också grundforskningen.

Tvärfacklig eller ämnesövergripande forskning

Svensk naturgeografi kan på senare år ge flera exempel på tvärfacklig och ämnesövergripande forskning. Också om utvecklingen härvidlag inte fortskridit lika långt som inom kulturgeografien, förekommer sådan forskning inom speciellt den u-landsinriktade naturgeografien, fjärranalysen och klimatologin.

NATURGEOGRAFIN I SAMHÄLLET

De flesta svenska naturgeografer är som lärare och/eller forskare knutna till de (natur)geografiska institutionerna eller verksamma i skolan. Ett mindre antal arbetar i offentlig tjänst (naturvårdsorganisationen, forskningsråden etc.), och några få är privatanställda (konsultfirmor o.dyl.).

I övrigt hänvisas till motsvarande avsnitt i den skrivning som rör svensk (kultur)geografi.

Kultur-/ekonomisk geografi i Sverige

NILS LEWAN

Lewan, Nils: Kultur-/ekonomisk geografi i Sverige. Geografisk Tidsskrift 83: 6-7. Copenhagen, June 1, 1983.

Geography as a human and economic science in Sweden. Research and University training as well as the application of geography in the community. 1982.

Nils Lewan, docent, Institutionen för kulturgeografi, Lunds Universitet, Sölvegatan 13, 223 62 Lund, Sverige.

KULTURGEOGRAFIN I HÖGSKOLAN

Ämnets organisation

Geografien är på universitetsnivån (nästan) överallt delad, och kultur-/ekonomisk geografi förekommer enligt nedan:

Uppsala (ämnesföreträdare Gunnar Arpi)

Lund (Gunnar Törnqvist, Olof Wärneryd, Torsten Hägerstrand)

Stockholm (Staffan Helmfrid)

— Handelshögskolan (Gunnar Alexandersson, C.-F. Claesson)

Göteborg (Sven Godlund, Risto Laulajainen)

Umeå (Erik Bylund; odelat ämne)

Linköping (Jan Lundqvist; vatten i natur och samhälle)

Därutöver finns en professur vid Nordiska Institutet för Samhällsplanering i Stockholm (Gunnar Olsson) samt institutioner med undervisning på grundkursnivå på ytterligare ett antal platser, främst Linköping, Karlstad, Växjö och Örebro.

Ämnets inriktning på forskarnivån växlar från institution till institution. Aktuella svenska samhällsproblem med en viss tyngdpunkt i den egna regionen spelar stor roll vid flertalet, u-landsinriktad forskning bedrivs också numera vid alla de större institutionerna, medan kulturlandskapsforskningen fortfarande har sin tyngdpunkt i Stockholm.

Utbildningen på grundkursnivån är sedan några år genomgående linjeorganiserad men rymmer en rad varianter. De viktigaste antyder här: Allmän kulturgeografisk utbildning inleds med en grundkurs (½ år) varpå följer fördjupning (½-1 år) jämte komplettering med andra ämnen såsom ekonomi, statistik, ADB. Kursvarianter finns för lärarutbildning för geografi i skolan (½-1 år) resp. samhällskunskap (½ år).

Därtill finns olika kortare kurser som komplettering till andra ämnen, för orientering samt fortbildning.

Forskarrekrytering

Denna följer för närvarande tre vägar vad beträffar studiernas finansiering, nämligen

– anställning som assistent (arbetstid delad mellan institution och forskning)

- projektanställning (helt inriktad på forsknings- och utredningsarbete)
- utbildningsbidrag (möjliggör studier på heltid)

samt kombinationer av dessa.

Vidarerekrytering sker via tjänst som

- forskarassistent (tidsbegränsad till 6 år; tjänsten delad mellan egen verksamhet och institutionstjänst; krav: doktorexamen)
- docent (huvudsakligen inriktad på egen forskning samt forskarhandledning, 6 år men kan förlängas efter särskild prövning)

Dessa tjänster är mycket få, vanligtvis en av vardera slaget vid varje institution. Utöver dem förekommer några tjänster som forskare på medel från forskningsråd för personer som disputerat.

Forskningens finansiering

Då antalet tjänster inom institutionerna vuxit mycket lite, har tillväxten inom forskningen i största utsträckning kommit att finansieras via olika forskningsråd. Under de senaste årtiondena har här erbjudit sig en rad möjligheter med minst ett halvduzin olika rådsfinansiärer. Härtill kommer andra organ av statlig karaktär, som har som deluppgift att uppmuntra till forskning inom speciella områden, transporter, energi, arbetsmiljö, fysisk struktur osv.

Sannolikt är det så att tillämpad forskning under senare år har vuxit mer än inomvetenskaplig grundforskning, något som bland annat torde hänga samman med finansieringsförhållandena. Det är dock ofta svårt att dra klara skiljelinjer mellan dessa två forskningsinriktningar.

Tvårfacklig eller ämnesövergripande forskning

Denna ökar. Redan för bortåt tjugo år sedan märktes detta i stora projekt rörande urbanisering resp. glesbygdsfrågor. På senare år är det påtagligt i forskning rörande u-landsproblemen, energifrågor, kommunal indelning samt kulturlandskapsutveckling.

Vid Linköpings universitet finns en speciell forskarorganisation, som bygger på projektinriktning och där även geografer är inkopplade.

GEOGRAFIN I SAMHÄLLET

Geografer finns i skolan för ämnet geografi i grundskolan och ämnet samhällskunskap i gymnasieskolan (se 3. session).

Sedan 1960 har allt fler geografer anställts i offentlig tjänst, först på central och regional nivå, numera främst på den lokala/kommunala nivån. Ett mindre antal geografer har funnit vägen till olika organisationer, andra arbetar inom u-landsverksamhet. Få geografer arbetar inom näringslivet, där en examen med större betoning på ekonomiska ämnen är långt vanligare. Arbetsmarknaden har varit god fram till de allra senaste åren, men nu visar sig den ekonomiska åtstramningen också på detta område. Disputerade har ännu så länge inte haft större svårigheter att finna arbete, främst beroende på att institutionerna kunnat suga upp de nya doktorerna inom ramen för forskning eller undervisning.

Geografi som universitetsfag, faglig sammensetning og organisasjon

HANS SOLERØD

Solerød, Hans: Geografi som universitetsfag, faglig sammensetning og organisasjon. Geografisk Tidsskrift 83: 7-12. Copenhagen, June 1, 1983.

Geography as a science in Norway: Research and University training as well as the application of geography in the community. 1982.

Hans Solerød, førsteamanuensis, Geografisk Institut, Oslo Universitet, PO Boks 1042, Oslo 3, Norge.

I det aller første forelesningsprogram for Universitetet i det daværende Kristiania i 1811 kunngjør L. Stoud Platou, professor i historie, at han »tillige ønsker ... at foredrage for dem, der maatte ønske det, en eller anden Del af Geographien.« (Se Hertzberg, L. H., s. 7-13 i Gjessing (red.): Norges Geografi, 1977.) Senere har geografi vært dekket av historikere – og geologer, og andre med »relevant bakgrunn« som vi ville si i dag, fram til 1917 da Geografisk institutt ved Universitetet i Oslo ble opprettet. Faget hadde altså gjennom hundre års tid vært ivaretatt dels av naturvitenskapsmenn, dels av humanister. Denne situasjonen, som vi jevnlig diskuterer, har også i Norge lange tradisjoner. Da instituttet ble etablert i 1917, hadde Aksel Arstal vært dosent i politisk geografi under Det historisk-filosofiske fakultet siden 1914 og Werner Werenskiold dosent i fysisk geografi under Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet siden 1915.

Instituttet var helt fra første stund felles for de to fakulteter; vi kan også si knyttet til de to fakulteter. Werenskiold ble professor i 1925. Fridtjov Isachsen ble dosent i 1931 (professor i 1947). Fram til dette tidspunktet (1947) besto staben av disse to. Isachsen har behandlet instituttets liv og virke i perioden 1917-1967 i Universitetets årsberetning s. 47-54, 1967. Utviklingen av geografien i Norge i perioden ca. 1940 til midt på 1970-tallet blir også drøftet av flere (Sømme, A., Hertzberg, L. H., Myklebost, H., Ouren, T., Brækhus, K., Helvig, M., Jones, M., Holt-Jensen, A.) i Norsk Samfunnsgeografisk Forenings skrifter, nr. 6, 1979. Jeg vil derfor ikke bruke tid på geografimiljøenes ekspansjon de siste fem-seks tiår fram til i dag, men heller vurdere dagens situasjon.

Fremdeles er instituttet i Oslo knyttet til to fakulteter. Selv om instituttet har ett instituttråd, ett styre og en bestyrer hjemlet i et reglement, er i dag to seksjoner (naturgeografi og kulturgeografi) de faglige enhetene der det vesentligste av de formelle faglige drøftinger foregår. Dog skal saker av stor betydning for instituttet eller av felles interesse for de to seksjonene behandles i instituttrådet.